

Lastensuojelun Keskusliiton kuntapoliittinen tavoiteohjelma 2021-2024

Kunnan tärkein tehtävä on huolehtia lapsista

Näihin tahdomme vaikuttaa:

1. KOULUTUKSEN JA VARHAISKASVATUKSEN LAADUN JA RESURSSIEN TURVAAMINEN
2. LASTEN YHDENVERTAISUUDEN VAHVISTAMINEN JA LAPSIPERHEKÖYHYDEN TORJUMINEN
3. LAPSIYSTÄVÄLLISEN PÄÄTÖSENTEKOKULTTUURIN JA LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINNIN EDISTÄMINEN
4. LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDEN TOTEUTUMINEN KUNTATASOLLA

Ethän säästä perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen laadusta?

Kunnat ovat säästöpainaisissa kohdistaneet jo merkittäviä leikkauksia perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen resursseihin. Painetta leikkauksiin on myös tulevaisuudessa. On riskinä, että koronakriisin vaikutukset ulottuvat jopa vuosikymmenien päähän, mikäli talouden tasapainoa haetaan leikkaamalla lasten, nuorten ja perheiden peruspalveluista. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi on se pohja, mille kunnan tulevaisuus rakentuu.

Niin perusopetuksessa kuin varhaiskasvatuksessa riittävä ja koulutettu henkilökunta on edellytys näiden palvelujen laadulle. Lapsen arjessa se näkyy sopivan kokoisina lapsiryhminä sekä aikuisen aikana ja huomiona. Kun henkilöstö on osaavaa ja resurssit ovat riittävät, lapselle voidaan antaa lapsen tarpeita vastaava tuki sekä huomioida myös lapsen kannalta tärkeät kielelliset ja kulttuurilliset seikat. On pidettävä huolta siitä, että lapsiryhmät eivät kasva kohtuuttoman suuriksi edes tilapäisesti sijaisjärjestelyjen yhteydessä.

Kuntien välillä on huomattavia eroja sen suhteen, onko varhaiskasvatus eri toimintamuotoineen aidosti perheiden saavutettavissa. Käytännöt vaihtelevat kuntien välillä ja myös osallistumisasteessa on alueellista vaihtelua. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä siihen, että haavoittuvassa asemassa olevien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen kasvaisi. Varhaiskasvatus toimii ensisijaisena ennaltaehkäisevänä ja perheen voimavaroja tukevana palveluna alle kouluikäisten lasten perheille. Neuvoloiden yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on keskeistä, jotta tuki voidaan antaa oikea-aikaisesti.

Jokaisen perheen on asuinpaikasta riippumatta voitava luottaa siihen, että lähikoulun tai -päiväkodin palvelut ovat laadukkaita. Alueellista eriytymistä on torjuttava aktiivisesti muun muassa kaavoitusratkaisulla ja eri alueille kohdistetuilla tukitoimilla myönteisen erityiskohtelun periaatteita noudattaen. Palvelujen on oltava tasapainossa ja niiden laadun on oltava yhdenvertaista. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen valvontavastuu on kunnalla myös niissä tapauksissa, kun palvelun tuottaa muu kuin kunta.

Huoli erityistarpeisten lasten perusopetuksesta on kasvanut. Avustajaresursseja on useissa kunnissa leikattu ja inklusiomalliin siirrytty ilman inklusion toimeenpanoon tarvittavaa riittävää tukea lapselle. Suuren opetusryhmän levottomuus vaikeuttaa oppimista etenkin oppilailla, joilla on neurologisia häiriöitä. Säästöt koulukydeistä tarkoittavat joskus oppilaan näkökulmasta ajallisesti kohtuuttoman pitkiä koulumatkoja kuormittavan koulupäivän päälle. Jaksaminen voi olla kortilla niin lapsella kuin hänen vanhemmillaan.

Oikeus perusopetukseen on jokaisella Suomessa asuvalla lapsella. Erityistarpeisen lapsen kohdalla on huolehdittava, että tämä oikeus toteutuu myös käytännössä.

Aamu- ja iltapäivätoimintaa ei ole vielä tarjolla kaikissa kunnissa ja kaikille sitä tarvitseville peruskoululaisille. Ennen kaikkea aamutoiminta puuttuu monista kunnista. Erityistarpeiset lapset voivat tarvita aamu- ja iltapäivätoimintaa koko peruskoulun ajan, mutta aina sitä ei ole tarjolla.

Sote-uudistuksessa on kaavailtu oppilashuollon siirtämistä kunnilta sote-maakuntien vastuulle. Vaikka järjestämisvastuu siirtyisi kauemmaksi oppilaasta, oppilashuollon palvelujen säilyminen lähipalveluina ja kouluissa, keskellä oppilaiden arkea on kuitenkin turvattava.

Laajennettu oppivelvollisuus vahvistaa kuntien vastuuta nuorista. Toisen asteen oppilaitosten valmistautumista muutokseen on tuettava. Lisäksi oppilaiden tukemiseen tarvittavat opiskelijahuollon resurssit on turvattava, jotta uudistuksen tavoitteet voidaan saavuttaa.

Lapsella on oikeus turvalliseen päivään koulussa ja päiväkodissa. Kunnan vastuulla on varmistaa, että lasten kanssa työskentelevällä henkilöstöllä niin varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessa on taidot sekä ehkäistä että puuttua kiusaamis-, syrjintä- ja väkivaltatapauksiin. Koronaepidemian aikana koulujen yhteisöllistä toimintaa on jouduttu karsimaan, mikä voi heijastua kasvaneina ongelmoina kouluissa. Yksilökohtaisen tuen lisäksi kiusaamisen ehkäisemisessä on kiinnitettävä huomio koko yhteisöön. Yhteisöllisyyden määrätietoinen vahvistaminen vähentää tutkitusti kiusaamis- ja väkivaltatapauksia kouluissa. Esimerkiksi nuorisouja perhetyöntekijöiden, perhekoutsien, kouluvalmentajien ja Icehearts -kasvattajien ottaminen laajemmin mukaan koulujen arkeen hyödyttää koko koulu yhteisöä. Järjestöillä on paljon osaamista, jonka mahdollisuuksia ei pidä unohtaa.

Turvallinen koulupäivä tarkoittaa myös terveellisiä oppimisympäristöjä ja puhdasta sisäilmaa. Sisäilmaongelmat voivat pahimmassa tapauksessa sairastuttaa lapsen pysyvästi. On suositeltavaa, että kunnissa on toimivat ja selkeät toimintaohjeet koulukiusaamiseen tai kouluväkivaltaan puuttumiseen sekä tilanteisiin, joissa päiväkodissa tai koulussa todetaan sisäilmaongelma.

Lapsella on oikeus turvalliseen päivään koulussa ja päiväkodissa.

TSEKKAUSLISTA KUNTAPÄÄTTÄJÄLLE:

- Säästö lapsen peruspalvelujen laadusta on tulevaisuuden lisäkulu. Ethän leikkaa lapsen arjen hyvinvoinnista?
- Varhaiskasvatuksen alhainen osallistumisaste voi olla merkki siitä, että palvelut eivät ole perheille saavutettavissa. Tarkista kuntasi tilanne.
- Lapsiperheet joutuvat maksamaan useita asiakasmaksuja. Ovatko kuntasi perimät maksut kohtuullisia ja miten ne kohtelevat erilaisia perheitä ja lapsiryhmiä?
- Järjestääkö kuntasi koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa? Onko erityistarpeiset lapset otettu huomioon aamu- ja iltapäivätoiminnan resursseissa ja onko heille riittävästi paikkoja tarjolla?
- Onko kunnassasi toimivat ja selkeät toimintaohjeet koulukiusaamiseen tai kouluväkivaltaan puuttumiseen sekä tilanteisiin, joissa päiväkodissa tai koulussa todetaan sisäilmaongelma?
- Hyödyntääkö kuntasi pitkäjänteisesti järjestöjen yhteisöllistä osaamista koulujen opiskeluilmapiirin parantamiseksi?

Lasten yhdenvertaisuus vaatii yksilöllisiä ratkaisuja ja palveluita

Kunnalla ja sen tuottamilla palveluilla on suuri vaikutus siihen, miten kasvava lapsi mieltää yhteiskunnan ja kokeeko hän olevansa osa sitä. Ulkopuolelle jääminen, syrjintä ja kokemus osattomuudesta jättävät syvät arvet. Kunta, joka lisää päämäärätietoisesti lasten yhdenvertaisuutta, on hyvä paikka kasvaa. Tällainen kunta tarjoaa lapsille tasavertaisia mahdollisuuksia harrastaa, huolehtii kouluruuan laadusta ja huomioi erilaiset perheet, lapsiryhmät ja elämäntilanteet. Koulu- kyydit esimerkiksi joustavat niin, että lapsi voi osallistua sujuvasti koulun kerhotoimintaan tai jäädä matkan varrella sovitusti harrastukseen. Joustoa löytyy myös vuoroasumiseen molempien vanhempien luona.

Luottamus yhteiskuntaan vahvistuu, jos lapsi tai nuori saa apua silloin, kun sitä tarvitsee. Esimerkiksi perustason psykiatriset palvelut lapsille ja nuorille ennaltaehkäisevät monia tulevaisuuden haasteita, kun ne ovat nopeasti ja helposti tarjolla. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi tai nuori on erityisen haavoittuvassa asemassa. Hänen kannaltaan on keskeistä, että sosiaalityöntekijällä on riittävästi aikaa paneutua hänen asiaansa ja löytää juuri hänelle parhaat palveluratkaisut. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän kohtuullinen asiakasmäärä on ennen kaikkea lapsen etu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen THL:n selvityksen (Työpaperi 3/2020) mukaan kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret ovat ikätovereitaan tyytymättömämpiä elämään ja kokevat terveydentilansa heikommaksi. Erityisesti mielen hyvinvointiin liittyvät pulmat, päihteiden käyttö ja väkivaltakokemukset olivat heillä muita yleisempiä. Sijoitettujen lasten ja nuorten erityistarpeiden huomioiminen koulussa, varhaiskasvatuksessa ja terveyspalveluissa sekä palvelukokonaisuuksien yhteensovittaminen on tärkeää, kuitenkin ilman lapsen tai nuoren leimaamista.

Perheiden tarpeet ovat yksilölliset ja siksi palvelut on kohdennettava oikein, tarpeen mukaisesti. Perhekeskustoiminnalla voidaan lisätä lasten yhdenvertaisuutta ja mahdollistaa matalan kynnyksen tuki lapselle ja perheelle jo varhain sekä ottaa perheet mukaan palvelujen kehittämiseen. Perhekeskus toimii myös yhdistävänä linkkinä niin sote ja sivistyspalvelujen välillä kuin siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Mikäli sote-uudistus toteutuu, perhekeskustoiminta on entistäkin tärkeämpää sote-maakuntaan siirtyvien ja kuntaan jäävien palvelujen yhteensovittamiseksi.

Yksinhuoltajien työttömyysaste on huomattavasti keskimääräistä korkeampi. Ilmiön kaikkia syitä on mahdotonta tietää, mutta järjestöjen tietojen mukaan lasten hoidon järjestymisen ongelmat pakottavat osan yksinhuoltajista jäämään pois töistä. Kunnassa on mahdollista varmistaa, että lasten hoitojärjestelyt tukevat yksinhuoltajavanhemman työssäkäyntiä. Esimerkiksi vuorohoidon sekä pienten koululaisten ilta-, yö- ja viikonloppuhoidon järjestäminen sekä päiväsaikaan tapahtuvan varhaiskasvatuksen noutoajat vaikuttavat yksinhuoltajien työskentelymahdollisuuksiin ja siten perheen taloudelliseen hyvinvointiin. Erityislapsen yksinhuoltajavanhemman työssäkäynnin kannalta aamu- ja iltapäivätoiminta lapsen peruskouluvuotena on keskeinen. Työllisyyttä vahvistavat toimet vähentävät myös lapsiperheköyhyyttä.

Luottamus yhteiskuntaan vahvistuu, jos lapsi tai nuori saa apua silloin, kun sitä tarvitsee.

TSEKKAUSLISTA KUNTAPÄÄTTÄJÄLLE:

- ➔ Onko kunnassasi jokaisella lapsella mahdollisuus harrastaa esimerkiksi koulupäivän yhteydessä tai harrastussetelillä?
- ➔ Onko kouluruoka laadukasta ja maistuvaa? Kuinka suuri osa kuntasi koululaisista syö kouluruuan?
- ➔ Onnistuuko kunnassasi koulukyyti kotiin joustavasti koulun kerhon jälkeen vai jääkö erityislapsi ilman kerhoja?
- ➔ Onko lapsille ja nuorille tarjolla perustason psykiatrisia palveluita? Onko lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärä kohtuullinen? Toimiiko kunnassasi perhekeskus?
- ➔ Kunta vastaa myös sijoitettujen lasten peruspalveluista. Onko kunnassasi huolehdittu sijoitettujen lasten erityistarpeista koulussa, varhaiskasvatuksessa ja terveyspalveluissa?
- ➔ Onko kunnassasi tarjolla vuorohoitoa sekä alle kouluikäisille lapsille että pienimmille koululaisille? Onko yksinhuoltajien tarpeet huomioitu päiväkotien aukioloajoissa sekä koulujen aamu- ja iltapäivätoiminnassa?

Lapsimyönteinen päätös ei synny vahingossa

Mieti hetki jotakin sellaista kuntasi päätöstä, jolla ei ole mitään suoria tai välillisiä vaikutuksia lapsiin. Löytyykö esimerkkiä? Tuskinpa löytyy. Sen sijaan valitettavan usein on kokemuksia tilanteista, joissa useat erilliset päätökset yhdessä vaikuttavat lasten tai lapsiryhmien tilanteisiin ennakoimattomasti ja ikävällä tavalla. Moni päättäjä silloin miettii: Kunpa olisimme tienneet. Lapsivaikutusten arviointi on osa tiedolla johtamista, päätösten ennakkovaikutusten ja ihmisvaikutusten arviointia. Se vahvistaa päättäjien ymmärrystä siitä, mitä päätös konkreettisesti tarkoittaa lasten ja perheiden arjessa.

Kunnat sopeuttavat laajasti talouttaan koronakriisin jälkeisinä vuosina. On suuri vaara, että lasten, nuorten ja perheiden palvelut joutuvat merkittävien leikkausten kohteeksi. Talouspäätösten lapsi- ja perhevaikutusten arviointi on nyt erityisen keskeistä, jotta lasten ja perheiden kannalta haitalliset päätökset voidaan välttää ja kriisin pitkäaikaiset elämäntapa- ja vaikutukset torjua. Kuntien palvelurakenne muuttuu, mikäli sote-uudistus toteutuu. Muutostilanteissa ja uudistushankkeissa lapsi- ja perhevaikutusten arvioimisen merkitys korostuu.

Lapsivaikutusten arviointia voidaan edistää ja toteuttaa osana laajempaa päätösten vaikutusarviointia. Talouspäätösten ja suoraan lasten palveluiksi mielletäviä palveluita koskevien päätösten lisäksi suosittelemme lapsivaikutusten arviointia esimerkiksi liikennesuunnitelmissa ja kaavoituksessa. Lapsivaikutusten arviointiin on tarjolla paljon materiaalia ja hyväksi havaittuja työkaluja. Lapsi- ja perhejärjestöt auttavat kuntaasi mielellään, mikäli toivotte tukea lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin aloittamisessa tai kehittämisessä.

Lapsibudjetointi on lapsivaikutusten arviointiin kytkeytyvä menetelmä, jolla pyritään jäljittämään lapsiin kohdistuvia taloudellisia panostuksia ja parantamaan niiden vaikuttavuutta. Lapsibudjetointi käyttöönotto on juuri nyt ajankohtaista, kun kuntatalous niukkenee. Mitä rajallisemmat ovat resurssit, sen tärkeämpää on, että ne kohdennetaan mahdollisimman paljon yhteistä hyvää tuottavasti. Lapsilähtöisestä budjetoinnista on toteutettu keväällä 2020 julkaistu valtioneuvoston TEAS-hankkeen puitteissa mallinnus, joka on toteutettu Nordic Healthcare Group NHG:n ja Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyönä. Hankkeen tulokset ovat myös kuntasi hyödynnettävissä ja toimivat myös laajemmin budjetin väestölähtöisen tarkastelun pohjana.

Ota mallia!

Jyväskylässä on kehitetty lapsivaikutusten arvioinnin prosessi, jossa arviointia toteuttaa tiivis ydinryhmä tukenaan laajempi yhteistyöryhmä. Prosessin tukena on myös lapsivaikutusten arviointiin perehtynyt viranhaltija. Lapsivaikutusten arvioinnista julkaistaan selkeä raportti.

Muutostilanteissa lapsi- ja perhevaikutusten merkitys korostuu.

TSEKKAUSLISTA KUNTAPÄÄTTÄJÄLLE:

- ➔ Toteutetaanko kuntasi taluspäätöksistä, palveluverkkosuunnitelmista ja liikennesuunnitelmista sekä keskeisimmistä lasten ja nuorten palveluja koskevista päätöksistä lapsivaikutusten arviointi?
- ➔ Mainitaanko lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi kuntasi strategiassa ja/tai hyvinvointisuunnitelmassa? Onko toteutus vastuutettu?
- ➔ Onko kuntasi toteuttamissa lapsivaikutusten arvioinneissa huomioitu erilaiset lapsiryhmät?
- ➔ Opitaanko kunnassasi muiden kuntien hyvistä käytännöistä tai jaetaanko omia kokemuksia lapsivaikutusten arvioinnista muille?

Lapset ja nuoret ovat kuntalaisia – kuuntele heitä

Lapset ja nuoret ovat kunnan asukkaita, eivät ainoastaan palveluiden käyttäjiä. Heidän mieliteollään on siis merkitystä. He myös katsovat asiaa eri näkökulmasta kuin aikuiset ja tuovat tärkeää tietoa, kun palveluja kehitetään entistä ihmislähtöisemmiksi. Kunta, joka on hyvä lapselle ja vanhukselle, on hyvä kaikille.

Lasten osallistamiseen on monia hyväksi koettuja menetelmiä. Kunta voi esimerkiksi toteuttaa osallistavaa budjetointia niin, että lapset pääsevät vaikuttamaan omaa elinympäristöään koskeviin valintoihin. Voisivatko lapset valita välineet/telineet uuteen leikkipuistoon? Voisiko nuorisovaikuttaa rakennettavan skeittipuiston sijaintiin ja suunnitteluun? Nuoret ovat toistuvasti nostaneet eri kyselyissä esille mielenterveyspalvelujen tärkeyden. Kannattaisiko kysyä heiltä, millaisen tuen he kokevat parhaaksi?

Nuorisovaltuuston kuuleminen osana kunnan päätöksentekoa on onneksi jo suuressa osassa kuntia vakiintunut käytäntö. Lisäksi lapsia ja nuoria on kuultava heidän arjen ympäristössään päiväkodissa, koulussa ja harrastuksissa. Myös heikommassa asemassa olevien lasten sekä eri lapsiryhmien ääni on tärkeää saada kuuluville. Ehdokkaana voit kysyä lapsilta ja nuorilta heidän ajatuksiaan kotikunnasta ja käyttämistään palveluista.

Järjestöt ja muut yhteisöt vahvistavat lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja hyvinvointia. Järjestöjen tehtävä hyvinvoinnin edistäjinä on turvattava kunnissa myös, mikäli sote-uudistus etenee, kuten on kaavailtu. Kuntapäättäjillä on tärkeä rooli huolehtia, että järjestöjen toiminta ei vaarannu muutosvaiheessa eikä sen jälkeen. Kunta voi vahvistaa yhteisöllisyydestä nousevaa hyvinvointia suorien avustusten lisäksi myös tarjoamalla tiloja yhteisölliseen käyttöön, kertomalla järjestöjen toiminnasta omassa viestinnässään, tekemällä suoraa yhteistyötä esimerkiksi tapahtumissa ja tempauksissa tai muutoin mahdollistamalla kansalaislähtöistä toimintaa.

Ota mallia!

Lappeenrannassa järjestetään vuosittain vaikuttamispäivä nuorten ja aikuisten kesken. Mukaan osallistuu nuorisovaltuustovaalien ehdokkaita ja kaupungin päättäjiä.

Lasten osallistamiseen on monia hyväksi koettuja menetelmiä. Järjestöt auttavat mielellään!

TSEKKAUSLISTA KUNTAPÄÄTTÄJÄLLE:

- ➔ Ehdota lasten ja nuorten kuulemista heitä koskevissa konkreettisissa päätöksissä.
- ➔ Kysy suoraan lapsilta ja nuorilta heidän ajatuksiaan päätettävistä asioista sekä kotikunnan ja palvelujen tilanteesta. Viesti myös lapsille ja nuorille kuntasi asioista käyttäen heidän suosimiaan viestintäkanavia.
- ➔ Tarkista, onko kunnassasi kuultu eri lapsiryhmiä ja mitkä ovat heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin.
- ➔ Nosta esille järjestöjen merkitys, kun päätetään avustuksista ja tilainvestoinneista, tai suunnitellaan viestintää ja tapahtumia. Selvitä, mitä lapsi- ja perhejärjestöjä kunnassasi toimii ja mitä ajatuksia heillä on.

Lisätietoa löydät esimerkiksi täältä:

Lapsi- ja perhejärjestöjen Anna ääni lapselle -kampanja: www.lskl.fi/aanilapselle
Lastensuojelun Keskusliiton infograafit: www.lskl.fi/infograafit/
Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset/Kouluterveyskysely 2020 (THL:n työpaperi 35/2020):
www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140595/URN_ISBN_978-952-343-570-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lapsivaikutusten arviointi:
<https://www.slideshare.net/unicefFi/lapsivaikutusten-arviointi-koulutusmateriaali-2018>

Esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinnista:
Keski-Pohjanmaa Soite: www.soite.fi/media/Lasten_paivystyksen_LAVA_Soite.pdf/format-pdf
Jyväskylä: julkinen.jkl.fi:8082/ktwebbin/ktproxy2.dll?doctype=3&docid=989472&version=1
Lohja: dynasty.lohja.fi/Dynasty/kokous/201820341-3-1.PDF

Lapsilähtöinen budjetointi:
tietokayttoon.fi/-/10616/raportti-selvityksesta-tukea-lapsibudjetointiin-mallit-tyovalineet-ja-tiekartta-valtiolle-ja-kunnille

Lasten ja nuorten osallisuus:
nuoretjaosallisuus.fi/
www.pelastakaalapset.fi/lapsilta-opittua/
www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2019/11/nuorten_osallisuudesta_elinvoimaa_oske_sivut.pdf

Sijoitettu lapsi koulussa:
<http://sijoitettulapsikoulussa.fi/>